

garian Treaty of A. D. 814, and the Great Fence of Thrace", *The English Historical Review*, XXV, Oxford 1910, s. 276 vd.; Dimităr Ovčarov, "Nabl-yudeniya i arheologičeski razkopki na pogranič-hsiya val 'Erkesiya' v Yužna Balgariya", *Godiš-nik na Sofiiski Universtet, Filososko-Istoričeski Fakultet*, sy. 63 (1970), s. 445-460; Machiel Kiel, "Some Early Ottoman Monuments in Bulgarian Thrace: Stara Zagora (Eski Zağra), Jambol and Nova Zagora", *TTK Belleten*, XXXVIII/152 (1974), s. 635-654; N. Tančeva-Vasilieva, "Sredno-vekovno selište i nekropol nad anticniya Kabyle", *Vekove*, sy. 6, Sofia 1981, s. 55-59; *Brockhaus Enzyklopädia*, Stuttgart 1970, IX, 374.

MACHIEL KIEL

YANIKKALE

Macaristan'da tarihî bir şehir.

Macaristan'ın kuzeybatısında Tuna havzasına su taşıyan çaylardan biri olan Raba çayının (Türk döneminde Aksu) kenarında yer alır ve Macarca'da Győr olarak bilinir. Günümüzde ekonomi, sanayi, din, kültür, eğitim ve spor alanlarında önemli bir merkez konumundadır. Yukarı Panonya'da bir Roma şehri olarak Arrabona adıyla kuruldu. Şehir için Batı kaynaklarında geçen Raab / Raba adı buradan gelir. Ortaçağ Latin kaynaklarında Jaurinum diye anılır. Arrabona'nın da Arrabo akarsuyuna dayandığı belirtilir. Bazı araştırmacılar bunu şehrin ilk askerî kumandanı Şövalye Geur'dan hareketle onun adına bağlar. Şehir Macar Devleti'nin kuruluşundan itibaren bir piskoposluk merkezidir. Macar devlet tarihindeki Arpad Dinastisi'nin dokuzuncu kralı Aziz László'nun kafatası kemikleri bugün piskoposluk başkilisesinde muhafaza edilmektedir.

Győr, 1526'daki Mohaç yenilgisinden sonra bir süreliğine János Szapolyai, ardından Habsburg Arşidükü I. Ferdinand'ın egemenliği altına girdi. Ferdinand kaleyi Kont Kristof Lamberg'in idaresine verdi. Lamberg, Kanûnî Sultan Süleyman'ın Vi-

yana Kuşatması (1529) sebebiyle yaklaşan Osmanlı ordularından kaçarken şehri de yaktı; Osmanlı kaynaklarında şehir bu sebeple Yanikkale ismiyle anıldı. Harabeye dönen Győr şehrinin ve kalesinin yeniden inşasına ancak 1561'de başlanabildi. Bu inşa aşamasında modern İtalyan kale mimarisi uygulandı. Hisarların yapımı İtalyan mimarlar tarafından gerçekleştirildi. Böylece şehir Viyana'yı koruyan savunma sisteminin en önemli parçası haline geldi. Macaristan'ın Osmanlılar'a karşı meydana getirilen savunma sistemi birbirine paralel iki teşkilatlanma şeklinde çalıştı: Macaristan tarafından finanse edilen başkaptanlık ile Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu'nun ve ona bağlı olan veraset hukukuna dayalı Avusturya eyaletlerinin yardımıyla serhat bölgelerinde kurulan başkaptanlıklar. Bu sonuncusunun Viyana'nın ön bölgesini koruyan en önemli yapıları Győr serhad boyu başkaptanlığı oldu. "Uzun Türk savaşları" sırasında (1591-1606) Sadrazam Koca Sinan Paşa'nın bir aydan fazla süren kuşatmasının ardından kale Osmanlılar'ın eline geçti (12 Muharrem 1003 / 27 Eylül 1594). Győr'ün savunması için Başprens Matthias'ın önderliğinde kalabalık bir ordu Tuna nehrinin kuzey tarafında karargâh kurmuştu. Osmanlı ordularının nehirden karşıya geçmesiyle başprens geri çekilmek zorunda kaldı. Böylece kalenin kaptanı Kont Ferdinand von Hardegg kaleyi elinde tutamayacağını anlayınca Osmanlılar'la müzakere yoluna gitti ve müzakereler kalenin Osmanlılar'a teslimiyle sonuçlandı. Kaleyi teslim eden Kont Hardegg ve kalenin teslimi hakkında Osmanlılar'la görüşmelerde bulunan tabya kumandanı Niklas Perlin 16 Haziran 1595'te Viyana'da Am Hof Meydanı'nda Viyana Savaş Konsili'nin kararıyla idam edildi. Győr ve yakınlarında Sinan Paşa'nın seferleri sırasında ele geçirilen topraklarda Tatta merkezli oldukça küçük iki vilâyet kuruldu ve buralara beylerbeyiler tayin edildi.

Győr vilâyetinin beylerbeyi önceleri İskenderiye sancak beyi olan Arnavut Osman Paşa idi. Onun 1595 Ağustosunda Esteragon yakınlarındaki çatışmalarda hayatını kaybetmesi üzerine yerine Mahmud Paşa getirildi.

Győr Kalesi'ndeki Osmanlı gücünün durumu hakkında fazla bilgi yoktur. Bu döneme ait kayıtlarda rütbeli memurlar arasında Defterdar Mehmed Efendi ve Arıçeri Ağası Yahyâ Paşa gibi isimlere rastlanmaktadır. Peçuylu İbrâhim, kalede hizmet veren askerlerin büyük kısmının Macaristan'ın Güney kısmından Pécs (Peçuy) sancağından Győr'e geldiğini anlatır. Bunlar, hem aile bağları dolayısıyla hem de Győr Kalesi'nin işesinin büyük kısmının Pécs'ten gönderilmesi sebebiyle buraya yerleşmişlerdi. Beylerbeyi Mahmud Paşa'nın arpalığı da Pécs sancağında bulunuyordu. Almanlar'a esir düşen Voyvoda Rüstem adlı bir Osmanlı askerinin verdiği bilgiler kalede bulunan görevli sayısının 3000 civarında olabileceğini gösterir. Ancak bunların 2050-2060'ı bilfiil hizmette bulundu. Kale muhafız kuvvetlerinin ana birlikleri hisar eri topçu, yardımcı topçu birlikleri, gönüllüler, atlılar, firkateyni azablar, martoloslar, yeniçeriler ve cebeciler şeklinde gruplara ayrılmaktaydı. İlk beylerbeyi Osman Paşa ve daha sonra Mahmud Paşa merkez olarak kullandıkları kaleyi neredeyse yeniden inşa ettiler; hisarların güçlendirilmesi bu dönemde de sürdü, Osmanlı kuşatması sırasında çatlayan iki top yenden döktürüldü.

Győr'ün Osmanlılar tarafından ele geçirilmesinin ardından bölgedeki Macar Kralığı'nın savunma hattı yaklaşık 100 km. genişliğinde kalmıştı. Győr'den Viyana'ya kadar sürekli tekrarlanan askerî saldırılara karşı hiçbir önemli hıristiyan kalesi bulunmuyordu. Değişen stratejik dengelerle birlikte Viyana'nın tehlikeye girmesi sebebiyle ortaya çıkan çözüm arayışı neticesinde Győr'ün karşısında yeni bir uç bölgesinin oluşturulmasına karar verildi. Magyaróvár-sárvári végek (Magyaróvár-Sárvár serhaddi) adıyla anılan bölge böylece meydana geldi. Yeni Macar savunma hattının teşkil edilmesinde bölgenin en büyük Macar toprak sahipleri Ferenc Nádasdy ve Yukarı Tuna bölgesinin başkaptanı György Zrínyi'nin görüşleri dikkate alınmıştır. Győr ve çevresindeki yerlerini kaybeden hıristiyan muhafız birlikleri Sárvár ve Magyaróvár kalelerine yerleşmişlerdi. Nehir geçişlerine imkân veren yerlerin savunması için palanka-kaleler yapıldı, bunun yanı sıra geçiş yerlerindeki savunmaya elverişli yapı-

Yanikkale'yi (Raab-Győr) gösteren eski bir gravür (M. Kiel fotoğraf arşivi)

YANIKKALE

lar güçlendirildi. Böylece batı yönünün kapısı durumundaki Raba ve Rabça nehirlerinin geçiş yerlerini kontrol altında tutarak Osmanlı ordularının muhtemel saldırılarını, özellikle Győr'den harekete geçen yağmacı birliklerin akınlarını önlemeye çalıştılar. Yeni savunma sistemi o kadar iyi çalıştı ki Osmanlı orduları 1600 yılında Kanije'yi aldıklarında Kanije Kalesi'nin karşısında yapılan savunma hattı Győr örnek alınarak oluşturulacaktı. Osmanlılar'ın elindeki bu serhad kalesinde bulunan muhafızların işe sıkıntısı çektiklerine dair kayıtlar vardır. 1595'te Habsburg ve Macar Krallığı kuvvetlerinin Estergon'u ele geçirmesiyle işe konusundaki sıkıntılar daha da arttı.

Tata ve Papa kalelerini ele geçiren Hıristiyan müttefik güçler Győr'ü başlıca hedefleri haline getirdiler. Miklós Pálffy ve Adolf von Schwarzenberg kumandasındaki ordu kale üzerine yürüdü. Gece karanlığında farkedilmeden Fehérvár Geçidi'ne yaklaştılar. Türkçe bilen Macar askerleri kendilerini firarı Türkler diye tanıtır Pécs'ten işe getirdiklerini, fakat düşmanın peşlerinde olduğunu söylediler ve hemen içeri alınmalarını istediler. Kale muhafız birliği kale kapısının açılması için izin isteyinceye kadar Hıristiyan askerleri kale kapısını ağaç topuyla yıktılar. Kale içindeki mücadele, Miklós Pálffy idaresinde süvari birliklerinin yardıma gelmesiyle müttefikler lehine döndü. Böylece Győr tekrar Macar Krallığı'nın hâkimiyetine girdi (29 Mart 1598). Viyana Savaş Konsili'nin tâlimatıyla Győr serhad boyu başkaptanlığı tekrar kuruldu ve önceleri geriye çekilmiş olan ordular yeni ele geçirilen kalelere ve özellikle Győr'e yerleştirildi.

Győr'ün stratejik önemi Macaristan'daki Osmanlı egemenliğine son verilmesine

kadar sürdü. XVIII. yüzyılda şehir merkezi barok stilinde yeniden düzenlendi. Győr bir sanayi ve ticaret merkezine dönüştü. XX. yüzyılda da bir sanayi şehri olarak adını duyurdu, bu durumunu günümüze kadar muhafaza etti. Macaristan'daki rejim değişikliğine kadar ülkenin en önemli ağır sanayi ve makine sanayii merkezlerinden biriydi. Rába-Steiger marka iş makineleri, traktörler ve kamyonlar burada üretilirdi. Ağır sanayi alanındaki bu gelişmişlik 1990'lı yıllarda kısmen gerileme evresine girdi. Şehir 2003 yılı tahminlerine göre 135.000 nüfusa sahipti. Győr, Macar-Osmanlı araştırmaları için de önem arz etmektedir. XX. yüzyılın önde gelen Türkoğlar'ından Imre Karácson burada yaşadı ve çalışmalarını da bu şehirde sürdürdü (DIA, XXIV, 379). Şehir halkının saygısını temsilen Győr'de 1915'te adına bir anıt dikildi.

BİBLİYOGRAFYA :

Naîmâ, *Târih* (haz. Mehmet İpşirli), Ankara 2007, I, 71-80, 126-127, 142-148; G. Dávid, *A Simontornyai szandzsák a 16. században*, Budapest 1982, s. 23-26; G. Pálffy – I. Hermann, *A pápai vár felszabadításának négy száz éves emlékezete 1597-1997*, Pápa 1997, s. 7-80; G. Pálffy, *A császárváros védelmében. A Győri főkapitányság története 1526-1598*, Győr 1999; S. L. Tóth, *A mezőkeresztesi csata és a tizenöt éves háború*, Szeged 2000, s. 145-165; I. Arbanász – Gy. Csorba, "Magyar kutatók Isztambuli levél-és könyvtárakban a második világháború előtt", *A kisérlet folytatódik II: Nemzetközi Vámbéry Konferencia* (ed. Mihály Dobrovits), Dunaszerdahely 2005, s. 7-46; K. Hegyi, *A török hódoltság várai és várkatonasága*, Budapest 2007, I, 129-130, 150-151; III, 1467-1475; J. Kelenik, "Egy fogoly török tiszt vallomása a Győri vár és helyőrség állapotáról 1597-ből", *Hadtörténelmi Közlemények*, sy. 102, Budapest 1989, s. 74-77; Atilla Çetin, "Karácson, Imre (Emeric)", *DIA*, XXIV, 379.

SANDOR PAPP

YANOVA

Romanya'da tarihî bir şehir.

Romen dilinde Ineu, Macarca'da Jenő olarak geçer. Günümüzde Batı Romanya'da Arad idarî bölümü içinde Macaristan-Romanya sınırı yakınında Crişul Alb (Türk döneminde Ak Köröş) nehri kıyılarında yer alır. Tarihî kayıtlarda adına ilk defa Villa Ieneu şeklinde 1214'te rastlanır. Buranın Ineu Kalesi diye tanınması XIII. yüzyıldan itibaren ve özellikle XV. yüzyılda yaygınlaştı. Daha sonra adı Ineu kasabasıyla (oppidum) birlikte anılmaya başladı. XIV-XV. yüzyıllarda Ineu Romen Voyvodalığı burada bulunuyordu. Ineu Kalesi ve kasabası, XV. yüzyılda Erdel voyvodası ve Macaristan Krallığı başkumandanı nâibi Iancu de Hunedoara'nın (János Hunyadi / Yanko) yönetimi altına girdi. Yanova'da Osmanlı idaresi XVI. yüzyılda başladı. Arad ve Vrad şehirleri arasında yer alan Ineu Kalesi ve kasabası, Kanûnî Sultan Süleyman'ın 1566 Sigetvar seferi sırasında ikinci vezir Pertev Paşa tarafından 25 Temmuz'da ele geçirildi. Osmanlılar burayı Yanova diye adlandırdı. Yanova ve Világoş'un (bugün Şiria) kuşatılmasına dair 24 Şevval 973 (14 Mayıs 1566) tarihli bir hüküm mevcuttur (BA, MD, nr. 5, hk. 598). Osmanlı tarihçisi Peçuylu İbrâhim fetih haberinin Sigetvar'ın düşmesinden iki üç gün önce orduğa ulaştırıldığını yazar (*Târih*, I, 420).

1566'dan sonra Yanova (bazı araştırmalarda yanlış olarak Betova) bir süre Yanova-Pankota sancağı da denilen Pankota sancağının merkezi oldu. Muhtemelen 1578'den önce Timişvar beylerbeyliğine bağlı müstakil bir sancak haline getirildi. Bu bölgenin 975 (1568) tarihli kanunnâmesi 959'da (1552) ele geçirilen Lipova sancağı ile birlikte Kanunnâme-i Reâyâ-yı Livâ-i Lipova ve Yanova şeklinde kayıtlıdır. Böylece Lipova Livâsı Kanunnâmesi Yanova ve Pankota bölgesini içine alacak şekilde genişletilmiştir. Bu kanunnâme III. Murad devrinde yine Lipova ve Yanova Sancakları Kanunnâmesi adıyla aynen düzenlenmiştir. Yanova merkezli sancağa Yanova ve Samon (Macarca Jenő ve Simánd, Romençe Ineu ve Şimand), Ağustos 1552'de fethedilen Timiş nehri kıyısındaki Desne (Desznye, Dézna, Dezna), Kálnup ve Totinç (Konop, Macarca Conop-Feltót, Romençe Taut), Temmuz 1552'de ele geçirilen Kespenye (Macarca Kisbánya, Romençe Băișoara) nahiyeleri bağlıydı. Yanova kasabasında 1591'de dört mescid, Yanova Kalesi'nde Musta-

Győr'de Becsi Kapu (Beç Kapısı) ve aynı adla anılan meydan

